

نشره دانشکده ادبیات تبریز

تابستان سال ۱۳۴۵

شماره مسلسل ۷۸

عزیز دولت آبادی

چند نکته درباره روضه اطهار

تألیف حشری تبریزی

ملا محمّد امین حشری تبریزی از شعرای قرن یازدهم هجری است؛ غزوات شاه عباس را بسلك نظم کشیده و روضه ابرار را در بحر مخزن الاسرار بتاريخ ۱۰۱۱ سروده و در همان سال روضه اطهار را نیز تألیف کرده است. هر دو کتاب بنظم و نثر در خصوص مقابر اولیا و مشایخ و شعرا و عرفائی است که در تبریز و حوالی آن دفن شده اند

۱- برای اطلاع بیشتر از شرح حال وی مراجعه شود به: محمد طاهر نصرآبادی اصفهانی «تذکره الشعراء» (تألیف در ۱۱۱۲-۱۰۸۳) ص ۲۸۰، امیرالملك سید محمد صدیق حسن خان بهادر «شمع انجمن» (تألیف در ۱۲۹۲) ص ۱۲۵، محمد علی تربیت «دانشمند آذربایجان» ص ۱۱۸-۱۱۷، محمد علی مدرس تبریزی خیابانی «ریحانة الادب» جلد اول ص ۳۲۸-۳۲۷، آقا بزرگ طهرانی «الذریعه الی تصانیف الشیعه» قسم اول از جزء نهم» ص ۲۵۶-۲۵۵، غلامعلی آزاد بلگرامی «خزانة عامره» (تألیف ۱۱۷۶) ص ۱۹۳.

و کلمه (روضه = ۱۰۱۱) تاریخ تألیف آنهاست چنانکه گوید :

عقل در این روضه بهر سوشتافت از پی تاریخ همین روضه یافت

در دیباچه کتاب سبب تألیف این تذکره را چنین شرح میدهد :

«فقیر..... روزی باجمعی از یاران کتابی چند در میان آورده صحبت میداشت، یکی از ان کتب تذکره الاولیا بود. بدین تقریب یکی از یاران گفت جهت اولیائیکه مدفون شیرازند تذکره علیحده تصنیف نموده اند موسوم به هزارمزار و قبل از این، درویش حسین نام شخصی در مقابل آن تذکره جهت اولیائیکه در تبریز مدفونند نوشته آنرا مزارات قبور نام کرده بود تاریخش از اسمش بیرون می آید و پیش از اتمام درغارت آن نسخه بتاراج رفت و بعد از او هیچکس بدین امر ارتکاب ننموده و این آرزو در دلها ماند یکی دیگر از ان یاران به بنده تکلیف تألیف تذکره اولیائیکه مدفون به تبریزند نموده حضار همه ترغیب و تأکید نمودند... فی الجمله قبول نمودم... و قدم سعی در بادیه طلب نهاده مدتی تردد و تفحص نموده از کتب معتبره و اقوال مصحح بقدر مقدور جمع و تذکره عاری از لباس عاریت عبارات و مجرد از تکلف استعارات تألیف نموده روضه اطهار نام کردم تاریخش از روضه مفهوم میشود».

دانشمند محترم آقای جعفر سلطان القرائی در مقدمه بر روضات الجنان و جنات

الجنان تألیف حافظ حسین کر بلائی تبریزی چاپ تهران ۱۳۴۴ چنین مینویسند :

«این کتاب را شخص مجهولی که ظاهراً معاصر شاه عباس اول یاپدرش سلطان محمد از ملوک صفویه بوده تلخیص کرده است. نسخه عکسی این خلاصه در ضمن مجموعه که باهتمام آقای مجتبی مینوی از نسخ مخطوطه ترکیه تهیه شده است در کتابخانه ملی طهران موجود و بنام مزارات اولیای تبریز معرفی میشود، این خلاصه از نوع نسخه

۲- «لفظ غلط «مزارات قبور» که مشعر بر تاریخ غلط نهصد و پنجاه و هفت است بجای نام اصلی کتاب روضات الجنان، مأخوذ از قطعه ایست که دوست حافظ حسین، حاجی محمد غفاریا در تاریخ اتمام آن گفته.... وجه صحیح این لفظ «زیارات قبور اولیا» و حاکی از سال نهصد و هفتاد و پنج است» (روضات الجنان، مقدمه مصحح ص ۳۹).

کتابخانه اسعد افندی صورت یافته زیرا که در موارد اختلاف متفق و حاوی شش روزه از کتاب است. ملخص، نظم و ترتیب اصل کتاب را بهم زده روزه پنجم و ششم را در اول و روزه چهارم را در آخر و مزارات روزه اول و دوم و سوم را یکجا در وسط قرار داده است،»

«روژه اطهار که به تذکره حشری معروفست نیز از روی این کتاب ساخته شده و خلاصه مزخرف و محرف و فاسدی است از قسمت مزارات آن با بعضی مطالب دیگر از غث و سمین» .

باز مینویسند :

«مؤلف این تذکره از مداحان و وظیفه خواران شاه عباس اول است ، هدم و تخریب تکیه میرحیدر تونی را که جز غرض شخصی شاه عباس موجبی ندارد از مکارم و مائثر وی میخواند» .

«در هر حال این تذکره ایست فاسد و مضل و محرف و مشحون با کاذب و باطیل و فی حد ذاته شایسته اعتماد نیست» .

اینجانب برای اطلاع از موارد اختلاف و فساد و تحریف و کاذب و باطیل بمطالعه تذکره حشری و مقایسه آن با مندرجات روضات الجنان پرداخته و یادداشتهای زیر نتیجه این مطالعه است که تقدیم خوانندگان دانشمند میگردد .

مرجع و مستند نگارنده در تنظیم این مقاله نسخه ایست از روزه اطهار که بسال ۱۳۰۳ هجری قمری در تبریز چاپ شده است .

روژه اطهار مانند روضات الجنان (که هشت روزه دارد) دارای ۸ باب است با این تفاوت که روزه هفتم روضات الجنان (که در ذکر احوال امیر بدرالدین احمد لاله سر سلسله خاندان سادات لاله که سنی مذهب و مبعوض سلاطین صفویه بوده) و همچنین روزه هشتم (که در ذکر سلسله عبداللهیه علویه علاءولویه کبرویه که امیر

بدرالدین احمد لاله منسوب باین سلسله میباشد) حذف و بجای این دو روزه :

باب اول - (در ذکر مدفن شریف ائمه معصومین علیهم السلام) و همچنین:

باب دوم - (در ذکر چهارده امام زاده معصوم علیهم السلام) بروضة اطهار اضافه شده است.

باب سوم - (در ذکر اصحاب کبار که در این دیار... مدفونند) مطابق است باروضه اول

روضات الجنان

باب چهارم - (در ذکر اولیا و اهل الله و فضلا و شعرا که در نفس شهر آسوده اند) مطابق

است باروضه پنجم روضات الجنان

باب پنجم - (در ذکر اولیای کبار و کملائی عالی مقدار که در سرخاب آسوده اند) مطابق

است باروضه دوم روضات الجنان

باب ششم - (در ذکر اکابر بیدیل... که در مقابر گجیل آسوده اند) مطابق است باروضه

چهارم روضات الجنان

باب هفتم - (در ذکر اولیا و مشایخ و فضلائی عالی جناب که در چرنداب آسوده اند) مطابق

است باروضه سوم روضات الجنان

باب هشتم - (در ذکر اولیا کرام و مشایخ عظام که در نواحی شهر آسوده اند) مطابق است

باروضه ششم روضات الجنان

نکات باب سوم روضه اطهار

یکی از نقصهای تذکره حشری اینست که در آن بجای اینکه مراجع و منابع

ذکر شود عباراتی نظیر: گویند، در اخبار آمده است و... بکار رفته. جدول زیر برای

نمونه نقل میشود، الفاظ و عبارات مشابه نیز قابل توجه است.

روضات الجنان روضه اول	روضه اطهار باب سوم
<p>صاحب قوت القلوب در کتاب مذکور آورده است که نوبه قحط عظیمی در میان بنی اسرائیل اشتداد یافت ... حضرت موسی را علی نبینا و علیه الصلوة والسلام امر شد که به استسقا بیرون رود، آن حضرت با هفتاد هزار کس از یاران بطلب باران بصحرا بیرون رفتند فتح بابی نشده خطاب با عتاب رب العزه رسید که یا موسی چگونه مستجاب شود دعای جمعی که ظلمت گناه دل‌های ایشانرا سیاه نموده .</p> <p>ص ۲۷</p>	<p>در اخبار آمده که یکبار قحطی عظیمی در میان بنی اسرائیل اشتبار یافت حضرت موسی را امر شد که باستسقا بیرون رود و آنحضرت با هفتاد هزار کس بطلب باران بصحرا رفتند فتح باب نشد خطاب با عتاب رب الارباب رسید که یا موسی چگونه مستجاب شود دعای جمعی که ظلمت گناه دل‌های ایشانرا سیاه نموده .</p>

حشری ، عون علی و زیدعلی دو زاهد منزوی را که در بالای کوه سرخاب مدفونند «جگر گوشه‌های امام الثقلین و نوردیده کونین امیر المؤمنین» علی علیه السلام قید کرده و باب سوم تذکره را بنام آنها گشوده است. در حالیکه بنوشته حافظ حسین (روضه دوم ص ۱۶۵) بین فرزندان آنحضرت کسی بنام زیدبن علی موجود نیست و عون علی در کربلا شهید شده است نه در تبریز .

*

در باره تاریخ فوت اسامة بن الشریک الثعلبی صاحب روضات الجنان مینویسد : «تاریخ شهادتش را بر صورت قبرش چنین نگاشته‌اند که اثنی عشر سنه و خمس و عشرين یوماً من الهجرة» مصحح محترم در حاشیه نوشته‌اند که: این تاریخ غلط و فاسد است ... از سیاق کلام بنظر میرسد که صورت صحیح تاریخ باین نهج بوده (سنه خمس و عشرين

واثنی عشر يوماً من الهجرة) ص ۲۴ روضات الجنان

ملاحشری نوشته است که وی «دوازده سال و بیست و پنج روز بعد از رسول خدا بسعادت شهادت مشرف گشت».

بعد اضافه مینماید که لوح دیگر بر سر مرقد آن بزرگوار بنظر رسیده این ابیات بر آن منقوش بود:

اسامه سپهدار فرخنده رای	همی کشت کافر نبودش غمی
دمی کز جهان سوی جنت شتافت	بصد عیش و راحت بصد خرمی
بود بهر تاریخ فوتش زدهر	دمی پیش دانا به از عالمی

لفظ دمی را تاریخ شهادت نوشته و آن مطابق میشود با سال ۵۴ (!)

*

حشری مزار برخ اسود را بجای شادباد، دهخوارقان قید کرده است. سبب این تحریف و اشتباه این است که در روضات الجنان بعد از فرقد بن زید که در شادباد مدفونست نوشته شده: «و در آن قریه مزار بیست مشهور بقبر برخ اسود» ص ۲۶. حشری این ترتیب را بهم زده بعد از فرقد بن زید مزار عبدالله بن مسعود الانصاری را که در دهخوارقان است ذکر کرده سپس عبارت: «و نیز در آنجا مزار بیست مشهور بمزار برخ اسود» را آورده است!

*

در روضه اطهار ضمن مزار امیر علی چپ نوشته شده است که شاید این نام «در میان عوام... بمروار ایام بکثرت تلفظ با حمد چپ شهرت یافته باشد» در حالیکه بنوشته حافظ حسین مزار احمد چپ در در آمد قائله اخی سعدالدین در ولایت کوی است (ص ۳۷) و مزار امیر علی چپ در جنب عمارت استاد شاگرد. (ص ۴۴).

*

در این باب علاوه بر مزاراتیکه در روضه اول روضات الجنان قید شده مزارات

۱- حضرت رسول اکرم روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول سال یازدهم هجری رحلت فرموده اند (تجارب السلف)، ولی هجرت نبوی ماده تاریخ است نه رحلت آنحضرت.

زیر نیز آمده است :

مزار زینب خاتون مادر اسامه درقریه دستجرد درحوالی دهخوارقان .
مزار دوتن ازاصحاب که یکی مشهور به علمدار و دیگری معروف به سپهسالار
است درخلیجان .

مزار علی بن مالک اشتر درسر کوه غیشاب .

مزار دوتن از صحابه بنامهای عبدالصمد و عبدالکریم درقریه آریان .

مزار یکی ازاصحاب معروف به بابا ترک درحوالی قریه امند از محال رودقات .

مزار عبدالله بن مسعود انصاری (قاتل ابوجهل) درقصبه دهخوارقان .

مزار یکی ازاصحاب بنام عمران (که بین عوام به پیر جن و پیر جن شهرت دارد)

در شارع بین سرخاب و شتر بان .

مزار علمدار حضرت رسول بین شارع سرخاب و بابامزید .

*

ضمناً امام حنفه عطاری بغلط (امام جمعه عصارى) و عبدالله الامین (عبدالله الامى)

چاپ شده است .

نکات باب چهارم روضه اطهار

بنوشته حافظ حسین، سید حسن معروف به میر مست قبل از سنه ۲۰۰۰ و تسعماه

وفات یافته (ص ۶۷) در حالیکه حشری سال وفات ویرا ۹۱۸ تصریح و نام مریدش را

بجای مولانا حسن قزوینی، حسن ولی قید کرده است .

*

در روضه اطهار، درویش لاغری مرید بابا عادل قید شده ولی درروضات الجنان

این نسبت ذکر نشده است .

*

پیر ترابی ، پیر ترالی چاپ و دختر میر فضل الله نعیمی زن پیر ترابی قلمداد

شده است .

همچنین شیخ زین الدین خوافی مرادشهاب الدین واعظ، شیخ زین الدین خانی

چاپ شده است .

✱

حشری تاریخ وفات باباالله قلی مجذوب را که ست و خمسین و تسعمائه است
باشباه تاریخ فوت بابا عبدالعلی مجذوب قید نموده است در حالیکه بابا عبدالعلی
بنوشته حافظ حسین سنه اثنین و اربعین و تسعمائه وفات یافته است (ص ۴۸۷) .

✱

حشری از شخصی بنام پیر موسی نام برده مینویسد که مزارش در طرف غربی
سنجران واقع است، عوام گاهی صحابه اش میگویند و برخی از کبار مشایخش میخوانند.
اولادش الان موجودند و وقفیه در دست دارند که بعضی از صفاتش در آن مرقوم است...
در روضات الجنان ضمن شرح مزار ابوالحسن موسی بن جعفر (ع) که در سنجران
واقع است به موسی نامی (که در همین محل کوچه نیز بنام وی معروف بوده) اشاره
شده است (ص ۴۵۰) احتمال می رود این همان پیر موسی باشد. منتها حشری او را ولد
خواجه نجم الدین محمد برك باف قلمداد کرده است در حالیکه اگر این خواجه نجم-
الدین محمد برك باف همان باشد که بسال ۸۸۲ وفات کرده بین فرزندان او شخصی
بنام موسی وجود ندارد^۱.

(ناگفته نماند که در روضات الجنان از پیری بنام مجدالدین موسی که مزارش
در محله دباغستان است و نسبش به انس بن مالک می پیوندد نیز ذکری رفته است) .

✱

تاریخ وفات سراج الدین یوسف را حشری عشرين و سبعمائه قید کرده است و

۱- برای اطلاع بیشتر رجوع شود به روضات الجنان ض ۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۵۸۳-

حافظ حسین خمس و عشرين و سبعمائنه (ص ۴۹۴) .

*

حافظ حسین مینویسد که مزار پیرشرفشاه در محله کونه سیس است. و در حاشیه چنین نوشته شده: « کذا، شاید « کونه » با کاف فارسی درست است، امروز محلی با این نام در این شهر معروف نیست » ص ۴۹۴ .

در حالیکه حشری مینویسد پیرشرفشاه در محال ارو نق قریه سیس... مدفون است.

*

حشری در باره اخی سعدالدین مینویسد که بر لوح مزارش چنین مرقوم است: « هذا مرقد شیخ العارف الکامل، مرشد الطریقه والحقیقه سعدالدین محمود بن ابی القاسم تبریزی فی اول شهر رجب سنه سبعین و خمسمائنه ». این شرح را حافظ حسین قید نکرده است.^۱

*

حشری شرح حال دده علی و دده عمر را بهم در آمیخته و با شتاب دده علی را (که از دست شیخ هزار الحمد خرقة دارد) مرید یحیی باد کوبه و سال ۸۹۱ را (که تاریخ فوت دده عمر است) سال وفات وی قید کرده است .

همین دده عمر را که شعر ترکی میگفته و روشنی تخلص میکرده است دده روشنی قید و لفظ عمر را عمداً حذف کرده است .

*

ترجمه سید حمزه، پیر بهاءالدین، پیر غیب، شیخ شرف الدین طارمی، شیخ صفی الدین اسحق حسینی، بی بی چه خلوتی، دده علی شاه را که در روضات الجنان جزو مزارات سرخاب قید شده اند در این باب آورده است .

(مولانا علی مشربی شروانی) بغلط شربی و شیروانی و (پیر صدر قلندر) حیدر قلندر و (سید جمال الدین مجرد ساوجی) سید جمال الدین محمد ساوجی چاپ شده است.

*

۱- در دانشمندان آذربایجان تاریخ فوت سبع و سبعین و خمسمائنه قید شده است (ص ۱۷۸).

در باب چهارم روضه اظهار علاوه بر مزاراتیکه در روضه پنجم روضات الجنان قید شده مزارات اولیا و فضلا و شعرای زیرین نیز آمده است :

عبدالله بن زید، شیخ جولان، عبدالله (علمدار)، پنج امامزاده (در حوالی بابا مزید)، پیر حداد، پادشاه تبریزی پسر امیر مولا، مهپاشاه، دوست خدا، خواجه محمد فلکی، نیکزن، بلغان خاتون، پیر کله، پیر اسحق، حاجی حسن ادهمی، بابا علی خراسانی، پیر مسافر، بابا یوسف (امیر حیدر)، درویش ادهم، بوذرجمهر حکیم، پیر ادینه، پیر خموش، پیر حمدالله، فخرالازاد، دل مردان، سلطان محمود بن سلطان محمد بن سلطان ملک شاه سلجوقی و سلطان مسعود بن قلیج ارسلان سلجوقی، بابا عبدالعلی زرقانی، اخی، پیر قطب، حاجی محمود بنیسی، شیخ محمود زرقانی، پیر شمس، یکی از اهل الله، محسن شاه- بن سعدالله، بی بی جه خاتون، پیر آدمی، درویش حسین سبزی فروش، وفا، پیر خلوتی، چهل کربی (علمدار)، میر مهدی، خواجه محمد شحام .

وازمزارات بزرگان زیرین در این باب ذکر نرفته است :

جماعت ملکان (ملک مسعود بن ملک جلال الدین مظفر...)، اربخشایش، پیر ترخان، تاج الدین علی شاه، پیر محمد (مشهور به پیر حلونی).

نکات باب پنجم روضه اظهار (مزارات سرخاب)

حافظ حسین ضمن شرح حال بابا حسن متذکر میشود که وی بابای هفتاد بابا بوده است و در سیاهه از ۷۱ تن نام برده .

حشری تعداد باباها را هفتاد و دو تن نوشته ولی از ۵۹ تن نام برده و باباهای زیر را انداخته است :

- ۱- فقیه عمر الانقی ۲- خواجه یوسف حیران ده خوارقانی ۳- خواجه علی بادامیاری ۴- خواجه محمد کججانی ۵- بالاحسن بنیسی ۶- بابا قنبر ۷- بابا عقیف تبریزی ۸- بابا جعفر ۹- بابا چوپان مراغی ۱۰- بابا محمد صوفی ۱۱- بابا علی ۱۲- بابا حلیم ۱۳- شیخ سعدالدین ورزقانی

۱۴- بابا محمود بله‌جانی ۱۵- شیخ موسی سرابی .
 ضمناً اسامی زیر را نیز علاوه بر ۷۱ بابائیکه حافظ حسین نوشته برسیاهه
 باباها افزوده است :

۱- برهان‌الدین ۲- پیر قندیلی ۳- بابا سعید کوچک .
 در روضه اطهار اسامی بعضی از باباها تحریف و یا غلط چاپ شده است که ذیلاً
 بدانها اشاره میشود :

(بابا احمد شروانی) بشکل (بابا احمد پیردانی) در آمده است و (بابا سیدی نقاش)
 بابا حمید نقاش - (بابا صابر حلاج) بابا سایر حلاج - (شیخ محمد ورزقانی) شیخ محمود
 زرقانی^۱ - (پیر خال انزایی) پیر جلال ایرانی - (پیر محمد بله‌جانی) پیر محمد بله‌جانی -
 (پیر لیفی) پیر یسقی - (خواجه صابین الدین یحیی تبریزی) خواجه ضیاء الدین علی تبریزی
 (پیر رازی عراقی) پیر باز عراقی - (پیر عمر کمبود کلاه) پیر کمبود کلاه^۲ - (بابا داشم
 زرقی) بابا داشمی زرقی .

همچنین شیخ معین الدین صفار، بشکل شیخ محی الدین صفار چاپ شده است.

*

حشری درباره پیر محمد مینویسد که او به پیر حمه مشهور بوده، ولی حافظ حسین
 شهرت او را پیر محمد قید کرده است .

در شجره وی نیز اختلاف است چه بنوشته حشری :

«پیر محمد مشهور به پیر حمه که از کبار اولیا و پیر بابا حسن است مرید رشید
 شیخ صدیق است و او مرید خواجه محمد خوشنام و او مرید اخی فرج زنجانی و او
 مرید ابوالعباس نهاوندی و او مرید سری سقطی و او مرید کرخی و او یکی از خلفای

۱- بطوریکه در حاشیه ص ۵۰ روضات الجنان ذکر شده است در نسخه اسعد افندی هم
 «شیخ محمود زرقانی» بجای «شیخ محمود زرقانی» است. زرقان، زرقان هر دو از دهات تبریز است.

۲- لفظ عمر عمداً حذف شده است .

حضرت امام الجن والانس امام رضا علیه السلام است» .

ولی در روّات الجنان پیران طریقت او چنین ذکر شده اند :

«با احسن خرقه از خواجه حاجی محمد دارند و او از شیخ بدرالدین و او از شیخ عبدالله مکی و او از شیخ اسماعیل مدنی و او از شیخ عیسی شیرازی و او از شیخ محمد کرمانی و او از خواجه محمد حبشی و او از شیخ احمد حبشی و او از ابوتراب نخشبی و او از حاتم اصم و او از شیخ شقیق بلخی و او از حضرت سلطان ابراهیم ادهم قدس الله اسرار هم» ص ۵۴-۵۵ .

*

حافظ حسین درباره شیخ شمس الدین قطابی مشرقی مینویسد که او در سنه اثنی عشره و ثمانمائه در محروسه حلب وفات یافته و در همانجا مدفون گشته (ص ۸۳) ولی حشری مدفن ویرا با اشتباه در حظیره منوره با بامزید قید کرده است .

*

در شرح حال مولانا صنع الله کوزه کنانی که توبه و انابت از جناب مولانا علاء الدین محمد بن عبد المؤمن الایزی مکتب دار^۱ دارند مولانا علاء الدین، علام الدین مکتب دار همچنین تاریخ وفات صنع الله که سال ۹۳۱ می باشد بغلط سنه ۹۲۱ نوشته شده است .

*

حافظ حسین مینویسد: «مرقد و مزار یکی از اولاد امجاد... مولانا جلال الدین محمد در جانب غرب حظیره با بامزید است ص ۱۰۷». حشری نام او را قید کرده مینویسد «مرقد عز الدین ولد جلال الدین محمد... در بالای سر با بامزید است».

*

بنوشته حافظ حسین، مولانا ضیاء الدین حسین بزازی... جد مولانا مظفر بزازی

۱- مولانا علاء الدین محمد روز شنبه او اسط ماه جمادی الاخر سنه ۸۹۲ در هرات وفات یافته است (روّات الجنان ص ۹۹)، (مواد التواریخ ص ۱۸۳) .

و پدر مولانا نورالدین بزازی است (ص ۱۰۷) ولی حشری مولانا ضیاءالدین را جد نورالدین قید کرده است .

*

حافظ حسین درباره مولانا نظام الدین یحیی الغوری نوشته است که : «از جمله مشایخی است که حضرت امیر سید علی همدانی بملازمت ایشان مشرف گشته اند ... حضرت میر قدس سره در اثنای سفر که بروایتی هفت نوبت معموره عالم را گردیده و بروایت شهر سه کورت و هزار و چهارصد و سی و چهار کس از اولیای خدا را دریافته اند، سی و چهارتن از آن اولیا برای آنحضرت اجازه ارشاد قولاً و کتابه فرموده اند و داده اند و خرقة تکمیل پوشانده اند» ص ۱۰۹ .

حشری باندك تصرفی عبارات فوقرا تکرار کرده مینویسد : «بروایتی هفت بار و بروایت شهر سه بار حضرت میر قدس سره معموره عالم را گشته است و صحبت چهارصدتن اولیا دریافته است و سی و چهارتن از ایشان را قولاً و فعلاً اجازت ارشاد داده و خرقة تکمیل پوشانیده» .

البته نوشته حشری محرف است و در آن مفعول ، فاعل قلمداد شده چه سی و چهارتن از اولیا به حضرت میر اجازه ارشاد داده اند نه اینکه او به سی و چهارتن خرقة تکمیل پوشانیده است ! همچنین ۱۴۳۴ نفر را ۴۰۰ نفر قید کرده .

در تاریخ فوت مولانا نظام الدین هم که در ایام سلطنت ملک اشرف بن تیمور تاش بن امیر چوپان بسال ۷۵۲ اتفاق افتاده حشری با شتابه مینویسد در زمان امیر تیمور ! درشهر اثنی و خمسین و سبعمائمه بجهان جاودانی انتقال یافت .

*

حافظ حسین مینویسد: «مزار خواجه عبدالرحیم اژادبادی ... در سرخاب مشخص و معین است و ی تبریزی اند منسوب بکوچه اچا باد که کوچه معینی است در تبریز در حوالی درب اعلی ، نظر از حضرت بابامزید دارند ... وفاتش در شهر سنه خمس و

خمسین و ستمائه واقع شده (ص ۱۲۲-۱۱۵).

حشری خواجه عبدالرحیم ازآبادی مذکور را خواجه محمد اجابادی قید کرده و سال وفات را نیز بجای (۶۵۵) سنه (۷۵۵) نوشته است :
عین عبارات حشری ذیلاً نقل میشود :

«مزار خواجه محمد اجابادی... در سرخاب معین است در قرب چشمه کهن حصار، وی تبریزی الاصل است، اجاباد کوچه ایست در حوالی دراعلی وی نظر از حضرت بامزید یافته و وفاتش در سنه خمس و خمسین و سبعمائه واقع شده» .

*

حشری، میر قاسم عشقی را که بنوشته حافظ حسین فرزند شمس الدین محمد خیاباط است (ص ۱۲۵) مراد شمس الدین محمد قید کرده است.

*

حافظ حسین وفات شیخ حسن بلغاری را شب دوشنبه بیست و دوم ربیع الاول سنه ثمان و تسعین و ستمائه در ایام سلطنت غازان خان قید نموده ص ۱۵۵، ولی حشری سال ثمان و اربعین و ستمائه نوشته است .

*

حافظ حسین بقتل از تذکره دولت شاه سمرقندی وفات خاقانی را بسال اثنین و ثمانین و خمسمائه قید نموده است. ولی حشری سنه خمس و تسعین و خمسمائه را تاریخ فوت ذکر کرده^۱.

*

همچنین حافظ حسین با استفاده از تذکره دولت شاه مینویسد که ظهیر فاریابی در شهر سنه ثمان و تسعین و خمسمائه وفات یافته ولی حشری با شتاب سال ثمان و تسعین و ستمائه را تاریخ فوت قید کرده است .

۱- فوت خاقانی بنوشته محمد قدرت الله در نتایج افکار بسال ۵۹۵- بنوشته صاحب روضه اولی الالباب سنه ۵۸۲- و بنوشته عبدالرشید باکوی در تلخیص الآثار بسال ۵۸۱ اتفاق افتاده است.

در این باب علاوه بر مزاراتیکه در روضه دوم روضات الجنان قید شده مزارات شعرا و فضیلهای زیرین نیز آمده است :

خواجه محمد زرین قلم - شیخ حاجی جمال ابن حاجی باذلی متوفی عشرين شعبان سنه احد و خمسين و سبعمائه - شیخ کبیر - مولانا فانی خطاط - میر شمس - پیر احمد .

واز مزارات بزرگان زیر در این باب ذکرى نرفته است :

درویش سراج الدین قاسم پسر خواجه عمر (متوفی ۸۹۱) - شیخ ملك محمد نعال (متوفی ۹۲۸) - اکمل الدین مظفر بزاز قزوینی - شیخ امیر مشکى - محمد مجذوب مولانا تاج الدین علی منشارى - مولانا فخر الدین احمد آره گر - اخی خیر الدین - مولانا غیاث الدین محمد - مولانا ابی حامد افضل الدین محمد بن اسعد بن الفقیه محمود تبریزی (متوفی ۶۷۷) - مولانا حافظ حسن کمانکش - مولانا بهاء الدین محمد - درویش پیر محمد (پیر حمامی) - بابا اسماعیل - بابا احمد قمچی باف - مولانا محمود اژادبادی - نجم الدین طارمی .

نکات باب ششم روضه اطهار (مزارات کجیل)

تاریخ وفات بابا فرج را حافظ حسین در شهر سنه ثمان وستین و خمسمائه (ص ۳۸۶ روضات) و حشری سال ۶۲۰ نوشته است .

*

تاریخ وفات حاجی حسن زهتاب را حافظ حسین سنه خمس و ثلاثین و ثمانمائه (ص ۳۹۰ روضات) و حشری بغلط سال ۹۳ قید کرده است !

*

تاریخ وفات درویش پیر حسین را حافظ حسین در شهر سنه احدی عشر و تسعمائه (ص ۳۹۶ روضات) و حشری احدی عشر و سبعمائه نوشته است .

*

حشری، شیخ شرف الدین عمر بن ابی البدر الفولادی را حضرت شرف الدین

ابی البدر و تاریخ وفاتش را که بنوشته حافظ حسین بسال سبع و سبعین و خمسمائه
اتفاق افتاده (ص ۴۲۰ روضات) سنه ۵۲۰ قید نموده است .

*

همچنین نام عقیف الدین محمد بن صدیق بن داشم در تذکره حشری بغلط غیف
الدین محمد بن صدیق بن راشم چاپ شده است .

*

تاریخ وفات امیر سید اسماعیل شنبغازانی را حافظ حسین در هیجدهم شهر
محرم الحرام سنه تسع عشرة و تسعمائه (ص ۴۳۴ روضات) و حشری تسع و عشرين و
تسعمائه قید کرده است .

*

تاریخ وفات شیخ شمس الدین محمد طبری را حافظ حسین در منصف شهر جمادی-
الآخر سنه سبع و سبعین و ستمائه (ص ۴۳۹ روضات) و حشری سبع و سبعمائه قید کرده است .

*

در این باب علاوه بر مزاراتیکه در روضه چهارم روضات الجنان قید شده مزار
جمال الدین احمد بن ابی الحسن (متوفی ۵۸۰) واقع در جانب غربی شارع خسرو شاه نیز
آمده و در مقابل از مزارات بزرگان زیرین ذکر شده است :

خواجه محمد امین بلغاری (متوفی ۹۰۲-۸۹۷) - خواجه محمد جانان (متوفی
سیزدهم شعبان سنه ثمانین و ستمائه) - شیخ نجم الدین ابی بکر زرکوب (متوفی پانزدهم
رجب ۷۱۲) - شیخ بیگ خرنزی - مولانا حاجی علی - کمال الدین محمد بن عبدالواحد بن
ابراهیم (متوفی جمادی الاخری سنه تسع عشره و سبعمائه) - عماد الدین حمد بن محمود
بن احمد بن الحسن (متوفی پنجم جمادی الاولی سنه ثمانین و خمسمائه) - پیر شیخی -
پیر صدر قلندر - کالی و بالی (دو عزیز بزرگوار) - اچی شال پوش .

نکات باب هفتم روضه اطهار (در مزارات چرنداب)

وفات شیخ ابواسحاق ابراهیم بن یحیی الجوینانی را صاحب روضات الجنان (ص ۲۷۶) در شهر سنه خمس و سبعین و مائتین ولی حشری در سنه خمس و سبعمائیه قید کرده است .

*

در ترجمه شیخ ابوبکر بن اسماعیل تبریزی سله باف که بنا بنوشته حافظ حسین (ص ۲۹۱ روضات الجنان) پیر شیخ شمس الدین محمد بن علی بن ملکداد تبریزیست . حشری ویرا فرزند شمس الدین قید کرده است .

*

خواجه صابن الدین یحیی تبریزی ابن خواجه عبدالعزیز را خواجه ضیاء الدین یحیی و تاریخ وفاتش را (که بنوشته حافظ حسین ثلاث وثمانین و ستمائیه است) ثلاثین و ستمائیه نوشته است .

*

تاریخ وفات قاضی بیضاوی را حافظ حسین خمس و ثمانین و ستمائیه و حشری بغلط خمس و ثمانین و ستمائیه قید کرده است .

*

در ترجمه قطب الدین محمود ؛ شیخ صدر الدین محمد (قونیوی) را (قزوینی) نوشته است .

*

شجاع الدین کربالی را شجاع الدین کرمانی نوشته و توضیح داده است که کرمان ناحیه ایست از نواحی شیراز .

*

مولانا عبدالصمد که بنوشته حافظ حسین سال ۷۶۲ بزیارت حج مشرف شده

حشری سال مذکور را تاریخ وفات وی قید کرده است در حالیکه مولانا روز سه شنبه پنجم جمادی الاولی سنه ست وستین و سبعمائه وفات یافته است (ص ۳۶۳ روضات الجنان) مولانا عبدالصمد را فرزندی بود بنام تاج الدین حسن که بنوشته حافظ حسین یکمفته پس از پدر در گذشته وعصار تاریخ فوت ویرا در قطعه چنین گفته است :

خدا یگان افاضل امام ابن امام

کمال ملت و دین نور چشم مولانا

یگانه که بانواع فضل و علم و هنر

نبود چون پدرش در جهان کسی همتا

بسال هفتصد و شصت و شش و قریب ظهر

دوشنبه حادی عشر از جمادی الاولی

روانه شد یکم از هفته ز بعد پدر

ازین سراچه فانی بسوی دار بقا

حشری شیوه تلخیص را در شعر نیز بکار بسته و برای پوشانیدن خطائیکه در

تاریخ فوت مولانا عبدالصمد نموده در تاریخ فوت فرزندش تصرف ناروائی کرده و

قطعه مذکور را بدین شکل در آورده است :

خدا یگان افاضل امام ابن امام

کمال ملت و دین نور چشم مولانا

بسال هفتصد و شصت و دو در جمادی الاول

از این سراچه فانی بشد بدار بقا (!)

*

در ترجمه ابو محمد نورالدین عبدالرحیم بزازی تکیه میرسید محمد مقتول بند

را تکیه میرسید حسن مقتول بند نوشته است .

در این باب علاوه بر مزاراتیکه در روزه سوم روضات الجنان آمده از بزرگان
ومشایخ زیرین نیز ذکر کرده است :

شیخ جولان - خواجه ایمن - پیر قهار - چهار یگانه روزگار - شاه خاتون بنت
فخرالدین احمد - میرفانی .

و از بزرگان زیرین یاد شده است :

بابا شادان بن آشوب (خادم بابا فرج) متوفی سنه خمس و تسعین و خمسمائه -
فخرالدین احمد بن الحسن بن یوسف الچارپردی - مولانا جلال الدین عتیقی (متوفی ۷۴۱).
در اینجا مطالعه هفت باب از روزه اطهار و مقایسه مطالب آن با مندرجات جلد
اول روضات الجنان (که شامل ۵ روزه است) خاتمه می یابد .

شرح نکات باب هشتم روزه اطهار (در ذکر مقابر اکابر و اولیائیکه در نواحی و حدود
تبریز واقع است) موکول بطبع و نشر جلد دوم روضات الجنان میشود .